

Compilation of the interpersonal relations pattern in stability and strengthening of the family in the view point of the Great Leader of Iran¹

Majid Rezaeean

Assistant Professor, Department of Management and Culture, Faculty of Culture and
Communication, Sooreh University, Tehran, Iran (**Corresponding Author**).
rezaeian@soore.ac.ir

Raheleh Ghajar

PhD. Student in Social Communication Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad
University, Iran. ghajarraheleh67@gmail.com

Abstract

Family is the most important and the smallest social unit that its permanence and dynamism is affected by different elements. What is learnt in family is the formation essence of person. Whatever these learnings be more basic in the family, therefore they will have more complete social outputs for the person in future, and consequently the society will have more safety and health. The religious and Islamic teachings have been stated perfect rules and instructions for relation among the members of a permanent family. The goal of this research is explaining the pattern compilation of interpersonal relations in permanence of the family from the view point of Ayatollah Khameneii. Thus, meanwhile an exploratory research and by using documentary method the researcher have been studied the discourses of Ayatollah Khameneii and his statements in marriage sermons among 1370 to 1392 and have been compiled the pattern of interpersonal relations in stability of the family. The findings of this research shows that meanwhile emphasis on discipline of family in the matter of stability and permanence of it, Ayatollah Khameneii the Great Leader of Islamic Republic of Iran has been also paid attention to the categories like love and affection, moral controls, internalization of the Islamic and religious instructions, the effect of compatibility and mutual understanding in the stability of family and reception of psychical peace in the family zone. Respecting these standards can cause the stability and permanence of family and also the increase and continuation of the common life. The less dissolution and instability in these small units of the society results in the more health and elevation in the great arena of society.

Keywords: Family, Permanent family, Stability of family, Interpersonal relations.

تدوین الگوی ارتباطات میان فردی در پایداری و تحکیم خانواده از دیدگاه مقام معظم رهبری¹

راحله قجر

دانشجوی دکتری علوم ارتباطات اجتماعی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران (نویسنده مسئول).
ghajarraheleh67@gmail.com

مجید رضاییان

استادیار، گروه مدیریت و فرهنگ، دانشکده فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه سوره، تهران، ایران.
rezaeian@soore.ac.ir

چکیده

هدف پژوهش حاضر تدوین الگوی ارتباطات میان فردی در پایداری و تحکیم خانواده از دیدگاه مقام معظم رهبری است. در این راستا، ضمن یک تحقیق اکتشافی و با روش اسنادی، سخنرانی‌ها و بیانات مقام معظم رهبری ضمن خطبه عقد ایشان بین سال‌های 1370 تا 1392 بررسی شده و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، نسبت به تدوین الگوی ارتباطات میان فردی در پایداری خانواده اقدام گردید. یافته‌ها حاکی از آن است که آیت‌الله خامنه‌ای، ضمن تأکید بر امر نظام خانواده در امر پایداری و تحکیم خانواده به مقوله‌هایی چون محبت و عشق، مراقبت‌های اخلاقی، نهادینه کردن آموزه‌های دینی و اسلامی، تأثیر سازگاری و تفاهم در ثبات خانواده و دریافت آرامش روانی در محیط خانواده توجه داشته است. رعایت این موازین، می‌تواند سبب پایداری و تحکیم خانواده گردد و شاهد افزایش عمر و دوام زندگی مشترک بود. به هر میزان در این واحدهای خرد جامعه، تزلزل و فروپاشی کمتر دیده شود، در عرصه کلان جامعه، تعالی و سلامت را می‌توان مشاهده نمود.

کلیدواژه‌ها: خانواده، ارتباطات میان فردی، مقام معظم رهبری.

1. مقدمه

«خانواده در همه اجتماعات بشری، به عنوان یکی از نهادهای اجتماعی نخستین، زیربنای جوامع و منشاء فرهنگ‌ها و تمدن‌ها بوده است» (عطارد، 1395، ص1). نهاد خانواده، دارای کارکردهای گوناگونی است که از آن جمله می‌توان به کارکرد تربیتی اشاره کرد. خانواده، شکل‌دهنده شخصیت آدمی است و محیط مناسب آن، تأثیر بسزایی در رشد و پیشرفت اعضای خانواده در جامعه دارد. بدیهی است، هرگونه ناهنجاری در روابط اعضای خانواده می‌تواند کارکرد یاد شده را تحت تأثیر قرار داده و آثار نامطلوبی را در جامعه بجای گذارد.

ادیان الهی نیز که هدایت انسان به سوی کمال و سعادت وی در زندگی دنیوی و اخروی را به عنوان مهم‌ترین رسالت خود بیان کرده‌اند، همواره به موضوع خانواده توجه داشته و در راستای پایداری و پویایی آن، اصول و قواعد گوناگونی را وضع کرده‌اند. در این میان، دین اسلام به عنوان کامل‌ترین دین الهی نیز، مجموعه‌ای از آموزه‌های مختلف را برای پایداری خانواده ارائه داده و از همین‌رو در آیات متعددی از قرآن کریم و احادیث و روایات نقل شده از پیامبر اکرم(ص) و ائمه معصومین(ع) به این موضوع پرداخته شده است. روشن است پیروی از این برنامه جامع می‌تواند، تضمینی بر پایداری خانواده باشد.

2. بیان مسأله

خانواده به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی در ساختار جامعه بشمار می‌آید. افرادی که در این اجتماع رشد یافته و تربیت می‌شوند، به میزان رشد و شکوفایی‌شان، در واحدهای اجتماعی بزرگ انسانی سهمی دارند (شیرانی‌نسب، 1396، ص14). رشد مناسب شخصیت در خانواده، سبب پیشرفت انسان در سطح اجتماع می‌گردد. می‌توان نخستین هدف از تشکیل خانواده را، بقای نسل، تأمین سلامت روانی اعضای آن و تشکیل یک جامعه سالم دانست. اما هر خانواده برای تحقق اهداف یاد شده، نیاز به تحکیم روابط و پایداری دارد. «نتیجه تحکیم خانواده، حاکمیت اصل اعتدال و اخلاق و حفظ حقوق همه اعضاء است. در خانواده مستحکم، روابط اعضاء به گونه‌ای است که هر دو به یکدیگر یاری می‌رسانند و خصلت‌های مردانه و زنانه در کنار ویژگی‌های انسانی، در خدمت تعالی و رشد خانواده و سپس

جامعه قرار می‌گیرد» (نوری، 1389، ص150). استحکام و پایداری خانواده از نظر اسلام آن قدر مهم است که قرآن کریم برای پیشگیری از فروپاشی کانون آن، به زن و شوهر توصیه می‌کند که از بخشی از حقوق شرعی و قانونی خود بگذرید (جوادی آملی، 1389، ج20، ص21).

بنیان خانواده بر مجموعه‌ای از نقش‌ها و روابط بین افراد استوار است. تعیین نقش‌ها و وظایف مربوط به آن و همچنین روابط بین افراد در هر جامعه از قواعد، رویه‌ها، ضوابط و به تعبیر بهتر از هنجارهایی پیروی می‌کند که از سوی جامعه مشخص شده و در برابر افراد قرار می‌گیرد. مجموعه هنجارهای یاد شده، نهاد خانواده را سازمان می‌بخشد. «تأکید قرآن مجید بر بنای خانواده بر اساس محبت و اخلاق انسانی و ضرورت ارتقای دوستی در درون خانه و خانواده، دستور به نیکی کردن نسبت به اعضای خانواده و نیز همه خویشاوندان، در راستای تحکیم نهاد خانواده است» (مکارم شیرازی، 1379، ج4، ص323). در جامعه ایرانی که از پیشینه فرهنگی و تمدنی طولانی برخوردار است، نهاد خانواده متناسب با مقتضیات فرهنگی و اجتماعی، الگوی خاصی را برای ایفای نقش‌ها و روابط بین اعضاء ارائه می‌کرده است. روشن است الگوی یاد شده که متأثر از باورهای دینی و هماهنگ با سایر جنبه‌های حیات اجتماعی و فرهنگی بود، به تدریج در طول زمان تغییر یافته است، ولی این دگرگونی به قدری کند و آرام بود که هماهنگی آن موجب فروپاشی ساختار نهاد خانواده در جامعه نمی‌شد. نظام خانواده در ایران تا پیش از آشنایی مردم این سرزمین با مظاهر مادی و غیر مادی فرهنگ غرب، کماکان از همان الگوی سنتی خود پیروی می‌کرد، اما با ورود عناصری از فرهنگ بیگانه به جامعه ایرانی، این ساختار نسبتاً پایدار به سرعت دستخوش دگرگونی شد و با کم‌توجهی به الگوها و هنجارهای حاکم بر نظام خانواده، ساختار آن دچار تزلزل گردید و باعث شد تا این نهاد برخی از کارکردهای خود را از دست دهد.

نظر به ضرورت وجود نهاد خانواده و برقراری یک الگوی معین در ایفای نقش‌ها و روابط بین اعضاء، انتظار می‌رفت تا نهاد خانواده بار دیگر به ساخت‌یابی پرداخته و به ایفای کارکردهای خود بپردازد. اما در این میان رواج

برخی ارزش‌ها و هنجارهای بیگانه که با ساختار فرهنگی و اجتماعی ایران هماهنگ نبود، باعث جلوگیری از این امر شده و پیامدهای نامطلوبی را به بار آورد که از جمله آن می‌توان به رویداد ازدواج سفید، بالا رفتن سن ازدواج، کاهش میزان مولید، جدایی عاطفی و نظایر آن اشاره کرد. ولی آنچه در این میان بیش از سایر موارد، مهم به نظر می‌رسد شکنندگی روابط زوجین و افزایش میزان طلاق است.

بروز پیامدهای یاد شده، بیش از هر زمان دیگر نیاز به ارائه یک الگوی صحیح برای نظام خانواده را آشکار می‌سازد. اما آنچه در این میان مهم به نظر می‌رسد، آن است که به سبب وجود فرهنگ دینی در این جامعه، لازم است تا ضمن توجه به مقتضیات اجتماعی و فرهنگی، در تدوین الگوی یاد شده به تعالیم دین مبین اسلام توجه گردد. «دین اسلام در صدد است تا نگرش مسلمانان نسبت به ازدواج و خانواده، مقدس باشد» (Adams, 2004). اما استخراج این قواعد نیاز به داشتن علم کافی در زمینه مبانی اسلامی و آگاهی به شرایط و مقتضیات اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد. بدیهی است از دیرباز این امر مهم بر عهده مجتهدین و علمای دینی بوده و برخی از آنان در این زمینه تلاش مجدانه‌ای نشان داده‌اند. در این راستا، می‌توان به منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای اشاره کرد. ایشان، در مطالعات و تحقیقات خود به موضوع خانواده و روابط بین اعضای آن توجه وافر داشته و در بیانات خود به مختصات یک خانواده خوب و پایدار پرداخته‌اند. نظر به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر بر آن است تا ضمن یک مطالعه اکتشافی از میان بیانات مقام معظم رهبری، به تدوین الگویی بپردازد که مبتنی بر عناصر ارتباطات میان‌فردی باشد که سبب پایداری خانواده شود.

3. اهداف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق، تدوین الگویی مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری درباره‌ی ارتباطات میان‌فردی در خانواده است که می‌تواند سبب پایداری آن شود. اهداف فرعی تحقیق نیز شامل شناسایی و تبیین عناصر ارتباطات میان‌فردی و شناسایی نقش‌ها و وظایف زوجین در خانواده از منظر مقام معظم رهبری است.

4. پیشینه پژوهش

محمودزاده، یوسفی و گلپرور (1398)، در پژوهشی «تدوین الگوی پایداری خانواده مبتنی بر آموزه‌های اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری» را بررسی کردند. این پژوهش، به روش بنیادی و از نوع توصیفی-اکتشافی بوده و هدف آن، تدوین الگوی پایداری خانواده مبتنی بر آموزه‌های اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری، می‌باشد. در این پژوهش الگوی مزبور با مضامینی شامل شناخت اهمیت خانواده در اسلام، خدامحوری در خانواده، محبت و رفاقت، سازگاری، پابندی به اخلاق اسلامی و... ارائه شده است.

عبدی (1397)، در پژوهشی «تدابیر و راهبردهای مقام معظم رهبری در زمینه خانواده پایدار و مطلوب مطابق با سبک زندگی اسلامی» را مورد مطالعه قرار داد. این پژوهش که به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شده است، خانواده پایدار و مطلوب مطابق با سبک زندگی اسلامی - ایرانی را خانواده‌ای برمی‌شمارد که روابط بین اعضای آن براساس اندیشه توحیدی بنا نهاده شده باشد. همچنین در این پژوهش نقش‌های پدر، مادر و فرزندان در این‌گونه خانواده‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری بررسی شده است.

تقوی‌پور و صلواتیان (1394)، در پژوهشی «الگوی خانواده تراز اسلامی در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی» را به روش تحلیل محتوای کیفی و با رویکرد استقرایی بررسی کردند. در این پژوهش بر نقش بی‌بدیل خانواده در تمدن اسلامی تاکید شده و جایگاه زوجین در خانواده اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب بررسی گردیده و راهکارهای عملی ایشان در امر تحکیم خانواده تشریح شده است.

حسن‌زاده (1393)، در پژوهشی «عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی» را مورد بررسی قرار داد. در این پژوهش که به روش کیفی انجام شد، مهم‌ترین عناصری که موجب تحکیم خانواده می‌شود، بررسی گردید. نتایج این تحقیق، عناصری چون حسن معاشرت، نظم و انضباط، صبوری، صداقت و... را به عنوان مبانی تحکیم خانواده بیان می‌دارد.

نوری (1389)، در پژوهشی «عوامل تحکیم و استحکام خانواده» را در جهت

ثبات خانواده بررسی کرد. نتایج این تحقیق که به شیوه کیفی انجام شده است، نشان می‌دهد مهم‌ترین عامل ثبات خانواده، رابطه‌ها و دادوستد عاطفی میان اعضای خانواده، به ویژه زن و شوهر است. در این پژوهش عوامل تحکیم خانواده به دو بخش فردی و اجتماعی تقسیم شده است.

داریوش (2016)، پژوهشی را بر روی 465 گروه از والدین و نوجوانان پیرامون نقش دین در کیفیت و تحکیم خانواده‌ها انجام داد. نتایج نشان داد که دین‌داری تأثیر معنی‌داری بر کیفیت ذهنی ابعاد زندگی و رضایت از زندگی در جامعه آماری فوق داشته است. افرادی که با نگرش مثبت مذهبی مشخص می‌شوند، از کیفیت زندگی و رضایت از زندگی نسبت به افرادی که نگرش انتقادی نسبت به عقاید دینی دارند، به طور قابل توجهی بالاتر بودند.

در پژوهش‌های داخلی مذکور، محققان، به جایگاه خانواده در اسلام پرداخته و نیز الگوها و راهکارهایی که از میان بیانات رهبر معظم انقلاب در زمینه پایداری خانواده استخراج نموده‌اند را بیان کرده‌اند. در پژوهش‌های خارجی نیز به نقش دین در تحکیم خانواده پرداخته شده است. لذا، آنچه در پژوهش حاضر صورت گرفته و این پژوهش را از پژوهش‌های فوق متمایز ساخته است، توجه به عناصر ارتباطات میان‌فردی اعضای خانواده برای رسیدن به یک خانواده پایدار از نگاه مقام معظم رهبری است. این الگو می‌تواند ضمانتی برای پایداری خانواده باشد.

5. چارچوب مفهومی پژوهش

ارتباطات: «ارتباط جریانی است که طی آن دو یا چند تن، به تبادل افکار، نظرات، احساسات و عقاید خود مبادرت می‌ورزند» (ساروخانی، 1367، ص 6).

ارتباطات میان‌فردی: ارتباطات چهره به چهره می‌باشد و دربرگیرنده بارهای عاطفی و احساسی بیشتری است و بازخورد به صورت سریع روی می‌دهد. در واقع «ارتباط خصوصی و بدون واسطه، ارتباطی است فوری و رودررو که طی آن، پیام مستقیماً میان پیام‌دهنده و پیام‌گیر (یا دو گروه کوچک) ردوبدل می‌شود. ویژگی‌های این نوع ارتباط عبارتند از: الف) فرصت جابه‌جایی پیام‌گیرنده و پیام‌دهنده، ب) فرصت تصحیح یکدیگر، ج) ارتباط چهره به چهره و عمیق د)، قابل رؤیت بودن آثار پیام» (دادگران، 1374، ص 30).

پایداری: «پایداری در لغت به معنای پاینده، جاویدان، استوار، ثابت، بادوام است که محوریت تمام این معانی بر بقاء و دوام می‌باشد. عناصر پایداری به مؤلفه و ارکانی گفته می‌شود که دوام و بقاء را به دنبال خود دارد. به عبارت دیگر، ارکانی که باعث پایداری و دوام یک ارتباط میان فردی می‌شود را بیان می‌کند» (گلاب‌بخش، 1390، ص2).

خانواده پایدار: «خانواده‌ای است که کانون محبت، انعطاف، رحمت و مودت باشد، از این‌رو، آرامش روانی و کاهش اضطراب‌ها، مهم‌ترین کارکرد خانواده پایدار قلمداد می‌گردد. در نظام‌های سالم خانوادگی، نقش‌ها، همه سالم هستند و فرزندان از رفتار پدر و مادر، بیشترین الگو را می‌گیرند. در یک خانواده سالم نقش‌ها انعطاف‌پذیرند و دست به دست می‌شوند. حرکت، آرام و آهسته است، تبادل افکار با یکدیگر دارند، روابط آنها با هم ملایم است» (شکریبگی، 1395).

6. روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق را می‌توان از نظر ماهیت در زمره مطالعات اکتشافی، از حیث هدف در ردیف تحقیقات کاربردی و از نظر روش به عنوان یک تحقیق کیفی قلمداد کرد. برای انجام این تحقیق با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به ترسیم الگوی ارتباطات میان فردی در پایداری خانواده مبادرت شده است. جامعه تحقیق عبارت از کلیه مطالبی است که از سوی مقام معظم رهبری در سال‌های 1370-1392 پیرامون خانواده در سخنرانی‌ها و بیانات ضمن خطبه عقد ایشان بیان شده است. برای گردآوری داده‌های مذکور، از شیوه اسنادی و ابزار فیش‌برداری استفاده گردید. بیانات یاد شده در قالب 168 پاراگراف ارائه شده است که 42 پاراگراف از آن به عنوان واحد تحلیل انتخاب شد و سپس در جدول 6-1 کدگذاری گردید و پاراگراف‌های کدبندی شده‌ای که وجوه اشتراک داشتند، در قالب مقوله‌های اصلی دسته‌بندی گردیدند و سپس مقوله‌های اصلی، به مقوله‌های فرعی که دارای ارتباط معنایی با یکدیگر بودند، سازماندهی شدند و در نهایت 5 مقوله اصلی و یازده مقوله فرعی استخراج گردید که در جدول 6-2 آمده است.

7. یافته‌های پژوهش

در بطن خانواده، افراد رشد می‌کنند و به تعالی روحی و فکری می‌رسند. ارتباطات میان افراد خانواده، نیازمند قواعدی است تا بتواند مبتنی بر آن، پایداری خانواده تضمین شود. آیت‌الله خامنه‌ای، همیشه نگاه ویژه‌ای به خانواده به عنوان کوچک‌ترین نهاد اجتماعی داشته‌اند. ایشان، همواره در زمان خطبه‌های عقدی که میان زوج‌های جوان جاری می‌نمودند، آنان را با بیانات خویش به سوی یک زندگی باثبات رهنمون می‌ساختند. از میان بیانات رهبر معظم انقلاب، مطالبی در جدول شماره 1 مطرح گردیده تا بتوان به عواملی که دال بر تأثیر ارتباطات میان فردی صحیح بر پایداری خانواده می‌باشند، دست یافت.

جدول 1- کدگذاری و استخراج مفاهیم پایداری خانواده از بیانات مقام معظم رهبری

مفاهیم مستخرج	بیانات مقام معظم رهبری
کارکرد تفاهم در بهبود روابط میان زوجین	1 زن و شوهر باید یکدیگر را درک کنند و بفهمند. این یک تعبیر اروپایی است. ولی تعبیر خوبی است. یعنی هر کس درد و خواسته‌های طرف مقابل را بفهمد و با او راه بیاید، به این می‌گویند درک کردن. یعنی به قول معروف در زندگی تفاهم و درک متقابل باشد. اینها محبت را زیاد می‌کند (1371/6/31). ¹
احترام گذاشتن زوجین به یکدیگر	2 احترام به این معنا نیست که مثلاً همدیگر را با القاب و آداب صدا کنند. بلکه قلباً مرد نسبت به زن خود و زن نسبت به مرد خود، احساس احترام داشته باشد. احترام را در قلب خود نگهدارید (1371/9/19). ²
اعتماد داشتن زوجین به همدیگر	3 اساس محبت اطمینان است. اگر اعتماد بین زن و شوهری از بین رفت، محبت آرام آرام از بین خواهد رفت. باید به هم اعتماد داشته باشید. اگر می‌خواهید محبت طرف مقابل‌تان به شما زیاد باشد، وفاداری کنید، حس اعتماد او را جلب کنید (1371/9/19). ³
ایجاد و حفظ پیوندهای قلبی و عاطفی	4 زن و مرد باید هر کدام جایگاه خودشان را بشناسند. مرد نسبت به زن و زن نسبت به مرد نگاهی محبت‌آمیز و همراه با یک عشق پاک داشته باشند و این عشق را حفظ کنند. چرا که زایل شدنی است، مثل همه چیزهای دیگر باید نگهش دارند و حفظ کنند تا زائل نشود (1372/12/22). ⁴
همیاری زوجین در دینداری	5 زن و شوهر کوشش کنند یکدیگر را به راه خدا هدایت کنند. یکدیگر را در راه مستقیم نگه دارند و حفظ کنند. این «تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر» را که خاصیت مسلمانی است و مهم‌ترین خصوصیت ایمان است، مدنظر داشته باشند (1374/5/8). ⁵

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

4. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

5. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21434

بیانات مقام معظم رهبری	مفاهیم مستخرج
6	در قدیم بیشتر می‌گفتند دختر باید سازگار باشد. برای پسر کانه وظیفه سازگاری را قائل نبودند. نه! اسلام این را نمی‌گوید. اسلام می‌گوید که دختر و پسر، هر دو باید سازگار باشند. هر دو باید بسازند. باید بنا را بر این بگذارند که زندگی خانوادگی را سالم و کامل و آرام و همراه با محبت و عشق متقابل اداره کنند و این را ادامه بدهند و حفظ کنند (1374/5/11). ^۱
7	نگه داشتن محبت به این است که زن و شوهر اعتماد یکدیگر را جلب کنند. اطمینان که پیدا شد، محبت پایدار می‌شود و انس به وجود می‌آید (1371/9/19). ^۲
8	خانواده باید خوب اداره شود، باید سالم اداره شود. این بهره‌ای که مرد و زن از این خانواده‌ی آرام می‌برند، بهره‌ی کاری آنها را در بیرون خانواده بالا می‌برد، به آن اهمیت و ارزش می‌دهد (1374/10/4). ^۳
9	محبت همسر شما به شما وابسته به عمل شما است. اگر بخواهید همسران به شما آن محبتش محفوظ بماند، باید رفتارتان را محبت برانگیز کنید. حالا معلوم است که انسان چه کار باید کند تا محبتش معلوم شود. بایستی وفاداری کنید. امانت نشان بدهید، صفا نشان بدهید (1374/10/4). ^۴
10	در ازدواج اصل قضیه، محبت است. دخترها و پسرها این را بدانند. این محبتی را که خدا در دل شما قرار داده، حفظ کنید. این رابطه انسانی براساس محبت و رابطه عاطفی استوار است. یعنی زن و شوهر باید به هم محبت داشته باشند و همین محبت همزیستی آنها را آسان خواهد کرد (1374/10/17). ^۵
11	اعتماد یک امر قراردادی نیست که بیا من به تو اعتماد کنم، تو به من اعتماد کن. این طوری نیست، اعتماد را باید جلب کرد. با خوبی عمل، با رعایت اخلاق، با رعایت آداب، با رعایت حدود و تعور و موازین شرعی (1375/2/10). ^۶
12	مرد بلد نیست که رعایت کند، زن بلد نیست که عقل به خرج دهد، او تندی و خشونت بی‌حد می‌کند، این بی‌تحملی به خرج می‌دهد، هم‌ااش ایراد دارد، خشونت او هم ایراد دارد، سرکشی این هم ایراد دارد. اگر خشونت نکند، اگر یک وقتی اشتباه کرد، این سرکشی نکند، ملاحظه کنند و با همدیگر بسازند (1375/11/20). ^۷
13	اسلام در داخل خانواده ترتیبی داده که اختلاف درون خانواده به خودی خود حل شود. به مرد دستور داده که یک ملاحظاتی بکند. به زن هم دستور داده که یک ملاحظاتی

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435
2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429
4. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
5. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4676
6. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
7. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47603

بیانات مقام معظم رهبری	مفاهیم مستخرج
بکند. مجموع این ملاحظات اگر انجام بگیرد، هیچ خانواده‌ای قاعدتاً متلاشی نخواهد شد و از بین نخواهد رفت ... با همدیگر بسازند تا خانواده باقی بماند (1375/11/20). ^۱	بقای خانواده
در تشکیل خانواده و در حفظ آن باید احکام اسلامی را رعایت کرد تا خانواده سالم و در اوج باقی بماند. از این‌رو، در خانواده‌های دیندار، زن و مرد سال‌های متمادی با هم زندگی می‌کنند (1376/3/30). ^۲	عمل به آموزه‌های دینی، عاملی در جهت ثبات خانواده
سال‌های اول، این چهار پنج سال اول، با هم سازگاری داشته باشید. این طور نباشد که یکی اندکی ناسازگاری نشان داد، آن دیگری هم حتماً در مقابل او ناسازگاری نشان بدهد (1376/4/31). ^۳	لزوم سازش در شرایط سخت
مهم‌ترین چیزی که بشر به آن احتیاج دارد، آرامش می‌باشد. سعادت انسان در این است که از تلاطم و اضطراب روحی در امان بوده و آرامش روحی داشته باشد. این را خانواده به انسان می‌دهد؛ هم به زن و هم به مرد (1376/7/30). ^۴	تأثیر آرامش بر تشدید خوشبختی
خدای متعال زوج آدمی را از جنس او قرار داد. زوج زن را از جنس زوج مرد قرار داده تا اینکه بتواند چه مرد، چه زن در کنار شوهر یا همسر احساس آرامش کند. این آرامش نجات از تلاطم‌های روحی است (1376/7/31). ^۵	خطوط موازی آرامش و خوشبختی
زن و شوهر باید به یکدیگر احترام بگذارند، نه احترام ظاهری و تشریفاتی، بلکه احترامی واقعی. برای هم حرمت قائل شوید. این در اداره زندگی مهم است. بین زن و شوهر، اهانت و تحقیر نباشد (1376/4/31). ^۶	تأثیر احترام متقابل بر تدوام و پایداری زندگی
محبت، خانواده را پایدار می‌کند. محبت مایه آبادانی زندگی است. کارهای سخت به برکت محبت برای انسان آسان می‌شود. در راه خدا هم اگر انسان با محبت وارد شود، همه کارها آسان می‌شود (1376/7/30). ^۷	تأثیر محبت بر پایداری خانواده
در اعمال شخصی هم صبر ما هم توکل ما کاربرد دارد. در اداره امور خانواده همین جور. در هر کاری از کارهای شخصی همین جور (1392/4/30). ^۸	تأثیر صبر بر اداره بهتر خانواده
اگر زن بخواهد شوهرش به او محبت بورزد، باید حرکت و تلاش کند. اگر مرد بخواهد زنش او را دوست داشته باشد، باید یک تلاشی انجام بدهد. محبت محتاج تلاش و ابتکار است (1376/7/30). ^۹	لازمه محبت تلاش دوسویه میان زوجین

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2859

3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

4. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2859

5. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429

6. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

7. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

8. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23175

9. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

بیانات مقام معظم رهبری	مفاهیم مستخرج
محبت که بود، وفاداری هم هست، بی‌وفایی و بی‌صفایی و خیانت به یکدیگر، دیگر نخواهد بود. محبت که بود، فضا، فضای امن می‌شود. فضای قابل تحمل و مورد استفاده و شیرین ایجاد می‌گردد (1376/9/24). ^۱	محبت راهکاری برای کسب اطمینان
محبت، دستوری و فرمایشی نیست. دست خود شماست. شما می‌توانید محبت خودتان را روز به روز در دل همسرتان زیاد کنید. چطوری؟ با اخلاق خوب، با رفتار مناسب، با محبت ورزیدن به او، با وفاداری (1377/1/19). ^۲	اخلاق نیک عامل جلب محبت
زن و شوهر هرچه بیشتر به هم محبت کنند، زیادی نیست. آنجایی که محبت هرچه زیاد شود، ایرادی ندارد، محبت زن و شوهر است. هرچه به هم محبت کنید، خوب است و خود محبت هم اعتماد می‌آورد. این محبت زن و شوهر هم جزء محبت‌های خدا است. این از آن محبت‌های خوب است. هرچه بیشتر شود، بهتر است (1377/1/19). ^۳	تأثیر محبت بیشتر در کسب اعتماد
زن و شوهر باید به هم محبت بورزند. این اساس خوشبختی است. خوشبختی در این است که زن و شوهر همدیگر را دوست داشته باشند. وقتی محبت باشد، از محبت خارها گل می‌شود. اگر چیز ناخوشایندی هم در همسر وجود داشته باشد، وقتی محبت بود، آن چیزهای ناخوشایند، به کلی رنگ می‌بازد و محبت همه چاله‌ها را صاف می‌کند (1377/1/19). ^۴	تعامل، محبت و ماندگاری خانواده
انسان‌ها در خانواده خوب تربیت می‌شوند، با صفات خوب بزرگ می‌شوند. با شجاعت، با استقلال عقل، با فکر، با احساس مسؤلیت، با احساس محبت، با جرأت، جرأت تصمیم‌گیری، با خیرخواهی، نه بدخواهی، با نجابت. خوب، وقتی مردم جامعه‌ای این خصوصیات را داشته باشد، این جامعه دیگر روی بدبختی را نخواهد دید (1377/9/12). ^۵	خانواده خوب و تربیت خوب مسبب خوشبختی
خانواده خوب یعنی زن و شوهری که با هم مهربان باشند، باوفا و صمیمی باشند و به یکدیگر محبت و عشق بورزند، رعایت همدیگر را بکنند، مصالح همدیگر را گرامی و مهم بدانند (1377/9/12). ^۶	محبت و وفاداری از شاخصه‌های خانواده پایدار
سازگاری در زندگی، اساس بقای زندگی است و همین است که محبت می‌آفریند. همین است که موجب برکات الهی می‌شود، همین است که دل‌ها را به هم نزدیک کرده و پیوندها را مستحکم می‌کند (1377/11/19). ^۷	سازگاری عامل ایجاد برکت در خانواده

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
4. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
5. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429
6. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429
7. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

بیانات مقام معظم رهبری	مفاهیم مستخرج
مسأله محرم و نامحرم و حجاب و نگاه کردن و نگاه نکردن و معاشرت‌های ناسالم مضر، این چیزهایی که در اسلام اینقدر تأکید شده و در بعضی از کشورها و جاهایی که از اسلام دورند، اینها رعایت نمی‌شود. اینها اگرچه یک محدودیتی برای زن و مرد بوجود می‌آورد، اما این‌ها را شارع مقدس برای حفظ خانواده تشریح کرده است (1377/12/11). ¹	2 9 حریم‌داری و عفاف سپر خانواده
محبت در صورتی خواهد ماند که طرفین حقوق یکدیگر و حدود خود را رعایت کرده و از آن تخطی و تجاوز نکنند. یعنی در واقع هر کدام از این دو طرف که شریک هستند و با هم زندگی می‌کنند، سعی کنند که جایگاه خود را در دل و ذهن و فکر طرف مقابل، جایگاه راسخ و نافذی قرار دهند. یعنی همان نفوذ معنوی، همان ارتباط و پیوند قلبی زن و شوهر. حقوق اسلامی برای این است (1377/12/11). ²	3 0 رعایت حقوق یکدیگر، عامل محبت و پیوند قلبی
منظور از کمک فقط شستن ظرف و ... نیست. البته اینها هم کمک است، ولی منظور بیشتر کمک روحی است. کمک معنوی و فکری است. در راه اسلام یکدیگر را ثابت قدم بدارند، همدیگر را توصیه به تقوی و صبر و توصیه به دینداری، توصیه به عفاف، توصیه به قناعت، توصیه به ساده‌زیستی و ... کنند. با هم همکاری کنند تا بتوانند ان‌شاءالله به بهترین وجهی بگذرانند (1377/12/13). ³	3 1 همکاری همسر در مسیر دینداری
هر دو به یکدیگر نسبت به دیندار بودن‌شان و رعایت تقوی کمک کنند. یعنی مرد کمک کند که زنش بتواند دیندار باشد و رعایت تقوی بکند. زن هم کمک کند که مرد بتواند دیندار باشد و بتواند پاکدامن بماند و بتواند با تقوی حرکت کند (1378/1/2). ⁴	3 2 همکاری و تفاهم زوجین در مسیر دینداری
در محیط خانه، زن و شوهر با هم همکاری کنند. اگر شوهر یک مشکل یا مزیقه‌ای دارد، زن با او بسازد، اگر زن داخل خانه یا در محیط کار یا هرچیز که هست، دشواری دارد، شوهر باید به او کمک کند. خود را در سرنوشت با همسر شریک بدانند. هر دوی آنها این را برای خاطر خدا انجام دهند (1378/1/15). ⁵	3 3 همکاری در روابط میان زوجین
سازش کاری در محیط خانواده، جزء واجبات است. باید بنا داشته باشند که با هم سازگاری کنند. این سازگاری لازم است. اگر دیدید مقصود شما تأمین، نمی‌شود، مگر با کوتاه آمدن، کوتاه بیایید (1378/4/9). ⁶	3 4 تلاش برای ایجاد سازگاری
هر دو با هم سازگاری نشان دهید و اگر دیدید همسرتان ناسازگاری کرد، شما سازگاری نشان دهید. این از آن جاهایی است که سازش و کوتاه آمدن خوب است (1376/4/31). ⁷	3 5 لزوم سازش در شرایط سخت

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21437
2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21434
4. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21434
5. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21434
6. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435
7. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

بیانات مقام معظم رهبری	مفاهیم مستخرج
وقتی دو نفر در کنار هم قرار می‌گیرند و همسر می‌شوند، بعضی از وظایف وجود دارد که بین اینها مشترک است. مانند کشیدن بارهای خانواده، همکاری‌های گوناگون که در راه بودن خانواده مؤثر است. اینها باید با هم همکاری کنند. این کارها بین زن و مرد مشترک است (1378/12/22). ¹	همکاری و تفاهم در خانواده
بالتر از واقعیات زندگی، آرزوها و عشق‌ها و احساسات انسانی در زندگی نقش دارند. نقش‌شان هم نقش تبعی و درجه دوم نیست، بلکه نقش اصلی است و می‌تواند ملاط این بنای فخیم و بسیار مستحکم قرار بگیرد (1378/12/22). ²	نقش عشق بر پویایی و دوام خانواده
محیط خانواده، محیط آرامش است، باید محیط آرامش باشد. این عاطفه‌ای که در زن و مرد نسبت به هم وجود دارد، به این آرامش درونی کمک می‌کند (1376/4/31). ³	خانواده آرام‌تر، بهره‌وری بیشتر
اگر می‌خواهید محبت طرف مقابل‌تان به شما زیاد باشد، وفاداری کنید، حس اعتماد او را جلب کنید. یکی از چیزهایی که محبت را در خانواده به کلی به هم می‌ریزد، بی‌اعتمادی زن و شوهر به همدیگر است (1371/9/19). ⁴	وفاداری و اعتمادسازی عامل افزایش محبت در خانواده
اینکه شما می‌بینید در اسلام محرم و نامحرم و جدایی زن و مرد و اینها مطرح است، اینها مسائل ارتجاعی نیست. اینها جزء دقیق‌ترین مسائل انسانی بشری است. یکی از مهم‌ترین آن این است که بنیان خانواده مستحکم می‌ماند. چون زن و شوهر به هم احساس وفاداری می‌کنند (1379/10/15). ⁵	حفظ حریم محرم و نامحرم عامل ثبات خانواده
خودتان، همسران‌تان، خانواده‌های‌تان مشکلاتی دارید، اما ایستادگی کنید ... باید صبر کرد. صبر یعنی پایداری، یعنی خسته نشدن، یعنی مغلوب مشکلات نشدن (1389/8/3). ⁶	تأثیر موازی صبر و پایداری خانواده
تشکیل خانواده اگر به شکل سالمی صورت بگیرد و اخلاق حاکم بر زوجین، صحیح و منطبق با اصول شرع، با آنچه که خداوند معین فرموده، باشد این پایه اصلاح جامعه است و پایه سعادت همه افراد جامعه است (1381/3/8). ⁷	اخلاق اسلامی عامل خوشبختی

از میان بیانات آیت‌الله خامنه‌ای پیرامون عناصر ارتباطات میان‌فردی در پایداری خانواده که در جدول شماره 1 مطرح شده‌اند، مفاهیمی در ارتباط با هر پاراگراف استخراج شده است. به نحوی که مفهوم استخراج شده، بیان واضحی از پاراگراف موردنظر باشد. این مفاهیم دسته‌بندی گردیده و به صورت مقوله‌های

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21434
2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429
4. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
5. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21437
6. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10432
7. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

اصلی طبقه‌بندی شده‌اند و هر مقوله اصلی، مفاهیم مرتبط با خود را به همراه دارد که این مفاهیم مرتبط با عنوان مقوله‌های فرعی در زیرمجموعه مقوله‌های اصلی قرار گرفته‌اند. در جدول شماره 2 مقوله‌های اصلی و مقوله‌های فرعی مطرح شده‌اند.

جدول 2- مقوله‌های اصلی و مقوله‌های فرعی مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری در زمینه تدوین الگوی خانواده پایدار

مفاهیم مرتبط	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی	
19-21-25-27-37	افزایش پویایی و مانایی زندگی	نقش محبت در پایداری خانواده	1
3-7-9-22-24-39	جلب اعتماد و اطمینان میان زوجین		
4-10-30	ایجاد پیوستگی میان قلب‌ها		
2-12-18	ایجاد احترام متقابل	تأثیر سازگاری زوجین در ثبات خانواده	2
1-6-13-15	ایجاد درک متقابل و تفاهم		
33-34-35-36-28-32			
29-40	رعایت حجاب	نقش تعالیم دینی در پایداری خانواده	3
5-14-31	ترغیب یکدیگر به انجام نیکی‌ها در خانواده		
11-23-42	اهمیت نیک‌خلقی	ارزش مراقبت‌های اخلاقی در پایداری خانواده	4
20-41	نقش صبر و بردباری		
8-38	بهره بردن بیشتر از خانواده	کسب آرامش خاطر در فضای خانواده	5
16-17-26	ایجاد خوشبختی بیشتر		

8. تحلیل یافته‌های پژوهش

براساس مقوله‌های بدست آمده از میان بیانات رهبر معظم انقلاب، عناصری برای پایداری خانواده با سبک زندگی ایرانی-اسلامی حاصل گردید. این عناصر، شامل مقوله‌های اصلی چون محبت، سازگاری میان زوجین، نهادینه نمودن آموزه‌های دینی، توصیه به اخلاق نیکو و کسب آرامش خاطر در فضای خانواده می‌باشند که هر کدام از این مقوله‌های اصلی، مقوله‌های فرعی متناسب با خود را به همراه دارند. محبت سبب نزدیکی قلب‌ها، کسب اعتماد و افزایش پویایی و مانایی زندگی می‌گردد. سازگاری زوجین به کسب احترام متقابل و تفاهم منجر خواهد شد. نهادینه کردن آموزه‌های دینی در خانواده با رعایت حجاب و ترغیب

یکدیگر به نیکی‌ها، میسر می‌گردد. در زمینه ارزش‌های اخلاقی، به نیک‌خلقی، صبر و بردباری می‌توان اشاره نمود. با کسب آرامش خاطر در خانواده پایدار، به بهره‌وری بیشتر اعضاء و رسیدن به خوشبختی بیشتر اعضاء می‌توان رسید. بر پایه توجه به این گروه مقوله‌ها است که در خانواده می‌توان شاهد پایداری بود. بر این اساس، سعی گردید که یک الگوی زندگی ایرانی-اسلامی از میان بیانات مقام معظم رهبری استخراج شود که بر پایداری خانواده بیفزاید. در ادامه، این مقوله‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرد و تأثیر هر یک در ثبات خانواده تبیین می‌گردد.

8-1. محبت

محبت، دوست داشتن و علاقه‌مندی نسبت به یک فرد یا یک شیء است و یک کشش درونی است که قابلیت شدت و یا ضعیف شدن را دارد. در مرتبه شدت، به عشق منجر می‌گردد. محبت می‌تواند مسبب ایجاد ارتباط فکری و روحی با فرد و یا شیء موردنظر قرار گیرد.

«زن و شوهر باید به هم محبت بورزند. این اساس خوشبختی است. خوشبختی در این است که زن و شوهر همدیگر را دوست داشته باشند» (1377/1/19).¹ «انسان تشنه دوستی و محبت است. انگیزه بسیاری از تلاش‌ها و زحمات طاقت‌فرسای زندگی، محبت است و وجود آن در خانواده، انسان را به فعالیت و کسب معاش وامی‌دارد. وجود عشق و محبت در خانواده، باعث استحکام روابط خواهد شد. محبت اعضاء خانواده به هم سبب جلب رضایت خدا می‌شود و بدیهی است چنین خانواده‌ای پایدار است» (حسن‌زاده، 1393، ص56).

8-1-1. افزایش پویایی و مانایی زندگی

مقام معظم رهبری، محبت را عاملی برای تحمل سختی‌های زندگی برمی‌شمارند و محبت را ملاط خانواده می‌دانند (1376/9/24).² «بایستی محبت در یک دل، مثل گلی که از زمین می‌روید، بروید. شما به او وفادار باشید و

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

محبت بورزید. این کار محبت را در دل او زنده می‌کند. او هم که به شما محبت کند، در دل شما هم محبت زنده می‌شود، چون به هم وابسته‌اید» (1383/3/20).¹
«محبت امری دستوری و فرمایشی نیست، بلکه اخلاق خوب، رفتار مناسب، محبت ورزیدن، وفاداری و جلب اعتماد همسر، مهم‌ترین راهکارهای حفظ و تداوم محبت بین همسران است» (1377/12/11).²

8-1-2. جلب اعتماد و اطمینان میان زوجین

اعتماد، یکی از ملزومات زندگی مشترک است و زوجین باید تلاش کنند تا این اعتماد را هر روز افزایش دهند. خانواده، نیاز به یک رابطه سرشار از اعتماد و اطمینان دوطرفه دارد. «اعتماد یکی از مطلوب‌ترین کیفیت‌ها در هر رابطه نزدیک و صمیمی است و اغلب در کنار تعهد و عشق، به عنوان هسته مرکزی یک رابطه ایده‌آل در نظر گرفته می‌شود. ارتباط ناب که روابط همسر را نیز شامل می‌گردد، منوط به اعتماد متقابل است و اعتماد متقابل نیز به نوبه خود رابطه‌ای نزدیک با صمیمیت و خودمانی شدن دارد. زمانی که اعتماد در خانواده مطرح گردد، اهمیت بسیار بالاتری دارد. اعتماد به همسر آرامش، سلامتی روانی اعضای خانواده و حفظ و تداوم نهاد خانواده را به دنبال خواهد داشت و زن و شوهر به عنوان دو فرد اساسی در خانواده زمانی می‌توانند آن را به درستی اداره و مدیریت کنند که به یکدیگر اعتماد داشته باشند» (عنایت، موحد مجد و حاجیان، 1394، ص 122).

«اگر می‌خواهید محبت باقی بماند، اعتماد را حفظ کنید و اگر می‌خواهید زندگی پایدار بماند، باید محبت را نگه دارید» (1381/6/6).³

8-1-3. ایجاد پیوستگی میان قلب‌ها

محبت میان زوجین، بر پایداری زندگی تأثیر فراوانی دارد. این محبت می‌تواند منجر به دل بستگی بیشتر میان زوجین گردد. به تناسب این دل بستگی‌های عاطفی

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=1137

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

است که زوجین حتی هنگام بروز مشکلات دشوار، پشت هم را خالی نمی‌کنند. نزدیکی قلب‌های زوجین به هم، مایه آرامش‌شان خواهد بود. این امر در میان زنان از اهمیت بیشتری برخوردار است و زنان بیشتر نیازمند محبت همسر هستند. «زنان وقتی از محبت درونی همسرشان آگاهی می‌یابند، دلگرم می‌شوند و ارتباط عاطفی مطلوب نشان می‌دهند. بنابراین، داشتن مودت، انس و دلبستگی بین همسران، امری فراتر از محبت قلبی، بلکه بیشتر عملی و به صورت رفتارهای صمیمانه است» (طباطبائی، 1360، ج 16، ص 166).

8-2. سازگاری

سازگاری، قبول نواقص همسر در زندگی است که با پذیرش آن توسط هر یک از زوجین، ثبات خانواده می‌تواند حفظ گردد. رهبر معظم انقلاب، به زوجینی که ناسازگاری‌هایی در میان‌شان وجود دارد، سفارش می‌نمایند که سطح تطابق و سازش را در زندگی بالا ببرند و چنانچه رفتار ناسازگاری از همسر مشاهده نمودند، در جهت اصلاح رفتار و یا سازگاری با آن تلاش بنمایند و بنیان خانواده را حفظ کنند. «معنای سازگاری چیست؟ اینکه می‌گویند شما سازگار باشید، یعنی شما به هر وضعیتی که هست و پیش آمده، بسازید. معنای سازگاری این است. یعنی چیزهایی که در زندگی پیش می‌آید» (1379/1/16).¹ «تأکید بر سازگاری دو طرفه است، نه اینکه فقط زنان به سازگاری توصیه شوند» (1374/5/11).² «سازگاری در زندگی، اساس بقای زندگی بوده و همین است که محبت می‌آفریند. همین است که موجب برکات الهی می‌شود. همین است که دل‌ها را به هم نزدیک کرده و پیوندها را مستحکم می‌کند» (1377/11/19).³

8-2-1. ایجاد احترام متقابل

احترام زن و شوهر به یکدیگر یکی از نکاتی است که رعایت آن سبب تحکیم

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

زندگی می‌گردد. در منابع اسلامی نیز بر لزوم توجه به همسر تأکید شده است. این احترام متقابل، موجب سلامت روان زوجین و تحکیم بنیان خانواده می‌گردد. «بین زن و شوهر، اهانت و تحقیر و تذلیل نباشد» (1371/9/19).¹ یکی دیگر از موارد احترام گذاشتن متقابل میان زوجین، بکار بردن کلمات محترمانه در هنگام سخن گفتن با هم است. هر قدر همسران، نسبت به یکدیگر علاقه قلبی داشته باشند، اما در سخن، حرمت هم را حفظ نکنند، پایه‌های زندگی متزلزل می‌گردد.

8-2-2. ایجاد درک متقابل و تفاهم

زوجین باید همدیگر را درک نمایند و تلاش داشته باشند که درباره مسائل اساسی زندگی به تفاهم برسند. چرا که ممکن است بر سر موضوعات حتی پیش افتاده، در مقابل هم بایستند و هر یک سعی نمایند، حرف خود را به کرسی بنشانند. لذا، در بیانات مقام معظم رهبری، بر درک متقابل تأکید گردیده است. «زن و شوهر باید به یکدیگر احترام بگذارند» (1380/1/2).² «وظیفه این است که در مقابل یکدیگر یک مقدار گذشت و اغماض داشته باشید. سخت‌گیری نکنید به شوهرتان، سخت‌گیری نکنید به زنتان، خیال نکنید که این همسر شما یک فرشته کاملی باید باشد که هیچ نقصی نداشته باشد؛ مگر می‌شود؟ ... تحمل کنید، نقایص همسران را، با هم بسازید» (1374/7/2).³

8-3. نقش تعالیم دینی در خانواده

خانواده از جمله مباحثی است که در اسلام بسیار مورد توجه قرار گرفته است. هنگامی که فرد خداوند را ناظر بر اعمال خویش ببیند، از انجام بسیاری کارها اجتناب می‌کند. «خانواده مسئله‌ی بسیار مهمی است؛ پایه‌ی اصلی در جامعه است، سلول اصلی در جامعه است. اگر سالم شد، یعنی بدن سالم است. جامعه‌ی اسلامی بدون بهرهمندی کشور از نهاد خانواده سالم، سرزنده و بانشاط اصلاً امکان ندارد

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433

3. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435

پیشرفت کند» (1390/10/14).¹

8-3-1. رعایت حجاب

«حجاب به معنای پوشاندن بدن زن در برابر نامحرم، از احکام ضروری دین اسلام است. از آثار اولیه حجاب در جوامع، استحکام نهاد خانواده به عنوان کوچکترین و مهمترین نهاد اجتماعی است. با رعایت اصل حجاب و پوشش در محیط بیرون از خانواده، حریم زن و شوهر حفظ می‌شود و خانواده، صاحب ثبات خواهد شد» (رهنما، علی اکبرزاده و خاری، 1395، ص47). «چرا که عفت، وسیله‌ای برای تعالی و تکریم شخصیت است» (1374/8/30).² این حجاب نه تنها از سوی زنان باید باشد، بلکه مردان نیز باید در پی حفظ حرمت و حریم باشند. رعایت حجاب و عفاف می‌تواند امنیت اخلاقی و روانی در خانواده را بالا ببرد و عاملی در جهت پایداری خانواده باشد.

8-3-2. ترغیب یکدیگر به انجام نیکی‌ها در خانواده

خانواده‌هایی که به اصول دینی پایبند هستند، همدیگر را در مسیر تقوا و تهذیب نفس یاری می‌دهند. تزلزل در این خانواده‌ها کمتر است. در فضایی که توجه به آموزه‌های دینی اولویت قرار می‌گیرد، زوجین کمتر متمایل به خیانت می‌گردند، چرا که خداوند را ناظر بر اعمال خویش می‌بینند و در هنگام مواجهه با عناصر گناه‌آمیز، یاد خداوند است که می‌تواند فرد را از مهلکه دور سازد. «یکی از آثار شوم توجه نکردن به کار تعلیم و تربیت درست، رهاشدگی انسان به حال خود، هواپرستی و پیروی از تمایل‌های نفس و طغیان‌گری است. یکی از عوامل اساسی رواج طغیان و بی‌بند و باری‌هایی که قرن ما را دچار آشفتگی‌های جنون‌آمیز نموده، بی‌اعتنایی به معصیت و گناه است» (جعفری، 1358، ج3، ص329).

8-4. مراقبت‌های اخلاقی

«خلق، عبارت از شکل درونی انسان است، چنانکه خلق شکل ظاهری اشیاء

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18453

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2859

است. غرایز، ملکات و صفات روحی و باطنی که در انسان است، اخلاق نامیده می‌شود. رابطه اخلاق و خانواده، رابطه‌ای کاملاً مستقیم و الزامی است، زیرا انسان جز در محیط امن و سازنده خانواده، هرگز قادر به کسب آگاهی، کمال و رفع نواقص از نفس و رفتار خود نمی‌باشد. بنابراین، انسان که جویای کمال و گریزان از ضعف و نقص است، طالب حضور در خانواده و تحکیم روابط اعضای آن می‌باشد. استواری و محکم بودن خانواده‌ها، حاصل پایبندی‌های اخلاقی اعضای آن و پرهیز از کج‌خلقی است» (حسن‌زاده، 1393، ص46).

8-4-1. اهمیت نیک‌خلقی

«در استحکام بنیان خانواده، خود زن و شوهر بیشترین نقش را دارند. با گذشت خودشان، با همکاری خود، با مهربانی، محبت و اخلاق خوب خودشان، می‌توانند این بنای ماندگار و این سازگاری را همیشگی بکنند» (1379/11/17).¹ در دین اسلام، آموزه‌هایی برای اخلاق نیک مطرح گردیده که در میان بیانات رهبری به زوجین، این آموزه‌ها توصیه شده است. داشتن خلق نیکو و صبر در هنگام بروز مشکلات، از فروپاشی نظام خانواده جلوگیری می‌کند. چرا که عدم بردباری میان زوجین، می‌تواند آنان را افرادی سرکش و خودخواه به بار آورد و با بروز اندک مشکلی، از کوره در رفته و این‌گونه سلامت خانواده تهدید می‌گردد. اسلام احکام مربوط به خانواده را تحت نفوذ اخلاق دانسته و به همین منظور، محیط خانواده با حاکمیت تکالیف متقابل، وامدار اخلاق و اجرای قوانین متأثر از اخلاق در این کانون مقدس دانسته شده است. در الگوی خانواده اسلامی، تکالیف زوجین و فرزندان نسبت به یکدیگر و سایر خویشاوندان، در سایه اصول اخلاقی مورد تأکید قرار گرفته است (تقوی‌پور و صلواتیان، 1394، ص8).

8-4-2. صبر و بردباری

در قرآن به دفعات به صبر و بالا بردن سطح مقاومت سفارش شده است: «واستعينوا بالصبر و الصلاة...»، «از صبر و نماز یاری جویید...» (بقره،

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429

45). توصیه قرآن در عرصه‌های زندگی پر غوغا، پیروی از حق و حقیقت در برابر باطل و ناحق و صبر در برابر مشکلات است. «الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»، «مگر کسانی که ایمان آورده‌اند و اعمال صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق سفارش کنند و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه می‌نمایند» (عصر، 3).

8-5. آرامش خاطر

دنیای خارج از منزل، بسیار پیچیده و پر تنش است. همسران شاغل، پس از گذراندن ساعاتی سخت فقط در محیط خانواده است که به دنبال آرامش هستند. هر قدر این آرامش روانی بیشتر باشد، در محیط جامعه بازدهی بهتری خواهند داشت. هر قدر این آرامش را افراد خانواده بیشتر لمس کنند، به موازات آن بیشتر احساس خوشبختی می‌کنند.

8-5-1. بهره بردن بیشتر از خانواده

خانواده می‌تواند بستری برای رسیدن به آرامش واقعی و درونی باشد، اینگونه اعضای خانواده، بهره لازم را از با هم بودنشان می‌برند و به هر میزان این بهره‌مندی بیشتر باشد، پایه‌های آن خانواده مستحکم‌تر خواهد بود. «جامعه اسلامی بدون بهره‌مندی از نهاد خانواده سالم، سرزنده و با نشاط، امکان پیشرفت ندارد» (1390/10/14).¹ «هر خانواده به‌مثابه یکی از سلول‌های پیکره و بدنه اجتماع است که سلامت آن به سلامت جامعه می‌انجامد» (1381/3/8).² پایه‌های چنین خانواده‌ای کمتر دچار فروپاشی شده و به جای آن می‌توان شاهد استحکام این پایه‌ها بود.

8-5-2. ایجاد خوشبختی بیشتر

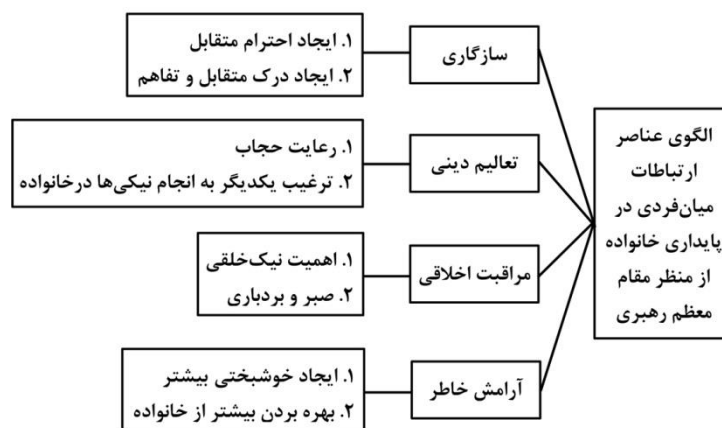
«ما در زندگی تلاطم‌ها و اضطراب‌هایی داریم که گاهی انسان را از جا می‌کند. وقتی که زن احساس می‌کند که شوهرش همراهش است و در هاله محبت

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18453

2. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429

قرار گرفته، این تلاطم‌ها تبدیل به آرامش می‌شود. این همان سکن است»¹ (1381/7/11). در این شرایط است که زوجین می‌توانند احساس خوبی از خوشبختی داشته باشند و با وجود مشکلات، با احساس آرامش خاطر بر مشکلات فائق آیند و به پایدار بودن زندگی مشترک امیدوار باشند.

با مروری بر آنچه ذکر شد، می‌توان دریافت که عناصر ارتباطات میان‌فردی که از میان بیانات مقام معظم رهبری، استخراج گردیدند، چنانچه به عنوان الگویی پیش روی خانواده قرار گیرد، می‌تواند پایداری خانواده را تضمین کند. در نمودار شماره 2 این الگو آورده شده است.

نمودار 2- الگوی عناصر ارتباطات میان‌فردی در پایداری خانواده از منظر مقام معظم رهبری

9. نتیجه‌گیری

جامعه محصل جمع افرادی است که در خانواده رشد می‌کنند. هر قدر این رشد با آموزه‌های دقیق‌تری همراه باشد، بالطبع جامعه سالم‌تر خواهد بود. در دین اسلام، ضمن توجه به نهاد خانواده، برنامه کاملی برای این نهاد تبیین شده است. براساس آموزه‌های اسلامی، خانواده‌ای می‌تواند پایدار و مستحکم باشد که تقوا و پایبندی به مبانی دینی در آن حاکم باشد. «آغاز سوره خانواده (نساء)، با سفارش

1. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429

به تقوا شروع شده است، یعنی بنیان خانواده بر تقوا بوده و مراعات آن بر همه لازم است» (قرائتی، 1393، ص12). به دلیل اهمیت کانون خانواده، محققان همواره در پی آن بوده‌اند تا راهکارها و تدابیر دین اسلام و علمای دینی را درباره‌ی این نهاد، تبیین نمایند تا به عنوان اصول و قواعدی کامل، پیش روی نظام خانواده قرار گیرد. آیت‌الله خامنه‌ای، به عنوان یک اندیشمند بزرگ در دنیای اسلام، در بیانات‌شان همواره به عناصر پایداری خانواده توجه داشته‌اند.

این پژوهش، ضمن تحلیل عناصر پایداری خانواده از دیدگاه ایشان، الگویی را مبتنی بر ارتباطات میان‌فردی که سبب پایداری خانواده می‌گردد، ترسیم نموده است. برخی از این عناصر، محبت، سازگاری، رعایت اصول دینی، مراقبت‌های اخلاقی و داشتن آرامش خاطر در بطن خانواده است. ایشان محبت را از ارکان اساسی خانواده پایدار برمی‌شمارند و زوجین را به سازگاری، داشتن تفاهم و درک متقابل، رعایت مناسبات دینی و اخلاقی توصیه می‌کنند. چرا که به اعتقاد ایشان زوجین با رعایت این مناسبات به آرامش خاطر در بطن خانواده دست می‌یابند و در پس حضور در جامعه، با داشتن آرامش‌خاطر کافی است که می‌توانند مثمر‌تر باشند. این یافته‌ها، با تحقیقات محمودزاده، یوسفی و گلپور (1397)، تقوی‌پور و صلواتیان (1394) و حسن‌زاده (1393) همخوانی دارد. چرا که در مطالعات یاد شده نیز بر وجود عناصری مانند محبت، احترام متقابل، رعایت اصول دینی و اخلاقی در روابط میان اعضای خانواده تأکید شده است.

10. پیشنهادها

- رهنمودهای رهبر معظم انقلاب و سایر علمای دینی، اغلب برگرفته از منابع فقهی است. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی، محققان به بررسی آیات و روایات و احادیث پرداخته و منشاء هر یک از موارد یاد شده را شناسایی و استخراج نمایند.

- به منظور شناخت میزان اثربخشی عناصر یاد شده در پایداری خانواده، توصیه می‌شود، پژوهشگران وجود هر یک از عناصر مطرح در ارتباطات میان‌فردی را به عنوان عاملی مؤثر در این‌باره فرض کرده و تأثیر آن را در ثبات خانواده، با انجام یک تحقیق میدانی، بیازمایند.

- با توجه به شناسایی مقولات مورد نظر در رهنمودهای مقام معظم رهبری در خصوص عوامل پایداری خانواده در این تحقیق، زمینه برای مقایسه این نتایج با نظریه‌های سایر دانشمندان مهیاء شده است. پیشنهاد می‌شود در تحقیقات بعدی با استفاده از روش تطبیقی به مقایسه آرای یاد شده، پرداخته شود.

- برای تبلیغ و ترویج رهنمودهای رهبر معظم انقلاب پیرامون عوامل مؤثر بر پایداری خانواده، لازم است از تمامی ظرفیت‌های موجود در رسانه‌های سنتی نظیر مجالس، مناظر و رسانه‌های جمعی و اجتماعی مانند رادیو، تلویزیون، مطبوعات، شبکه‌های اجتماعی و نرم‌افزارهای پیام‌رسان استفاده کرده و با تولید برنامه‌های مختلف به اشاعه این رهنمودها کمک شود.

- از دیگر روش‌هایی که در جاری ساختن رهنمودهای مقام معظم رهبری در بین خانواده‌ها بویژه زوجین جوان می‌تواند مؤثر باشد، گنجاندن آن در برنامه‌های آموزشی اعم از دوره‌های آموزشی برای زوجین پیش از ازدواج یا در دروس دانشگاهی است.

- مسئولین امر در تدوین سیاست‌های کلی نظام خانواده و مراجع قانونگذاری به هنگام تدوین قوانین و مقررات مربوط به خانواده و روابط بین زوجین، می‌توانند رهنمودهای یاد شده را نصب‌العین خویش قرار داده و آن را در سیاست‌ها، قوانین و مقررات جاری بگنجانند.

منابع

1. تقوی‌پور، محمدرضا؛ صلواتیان، سیاوش (1394). الگوی خانواده تراز اسلامی در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی. *مطالعات راهبردی بسیج*، سال هجدهم، شماره 69، ص 37-5.
2. جعفری، محمدتقی (1358). *ترجمه و تفسیر نهج‌البلاغه*. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ج 3.
3. جوادی آملی، عبدالله (1389). *تفسیر تسنیم*. تهران: اسراء، ج 20.
4. حسن‌زاده، صالح (1393). عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی. *معارف قرآنی*، دوره 4، شماره 15، ص 45-68.
5. دادگران، محمد (1374). *مبانی ارتباطات جمعی*. تهران: فیروزه.
6. رهنما، اکبر؛ علی‌اکبرزاده، زهرا؛ خاری، مجید (1395). بررسی مفهوم حجاب در متون اسلامی جایگاه آثار و جلوه‌های تربیتی آن. *پژوهشنامه معارف قرآنی*، سال ششم، شماره 22،

ص 36-54.

7. ساروخانی، باقر (1367). *جامعه‌شناسی ارتباطات*. تهران: اطلاعات.
8. شکرپیگی، عالیبه (1395). *پایداری خانواده؛ ضرورت جهانی*. انجمن جامعه‌شناسی ایران، بازیابی شده در 27 اردیبهشت 1395. قابل دسترس در: <http://www.isa.org.ir>
9. شیرانی‌نسب، علی (1396). *مقایسه نظام ارزشی اسلامی-ایرانی در گونه‌های مختلف خانواده*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی.
10. طباطبائی، محمدحسین (1360). *المیزان فی تفسیر القرآن*. قم: بنیاد علمی و فکری علامه طباطبائی، ج 16.
11. عبدی، فریدون (1397). *تدابیر و راهکارهای مقام معظم رهبری در زمینه خانواده پایدار و مطلوب مطابق با سبک زندگی اسلامی - ایرانی*. در: *دوازدهمین کنگره ملی پیشگامان پیشرفت*.
12. عطار، محمد مهدی (1395). *خانواده مطلوب در بستر حقوق عمومی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی.
13. عنایت، حلیمه؛ موحد مجد، مجید؛ حاجیان، بهجت (1394). *بررسی عوامل فرهنگی مرتبط با میزان اعتماد به همسر در بین زنان و مردان متأهل شهر اصفهان. زن و جامعه، سال ششم، شماره اول، ص 121-140*.
14. قرآنتی، محسن (1393). *تفسیر سوره نساء*. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
15. گلاب‌بخش، زینب (1390). *بررسی عناصر پایداری ارتباط میان‌فردی در قرآن و روایات فرهنگی پژوهش، دوره 4، شماره 10، ص 1-26*.
16. محمودزاده، اعظم؛ یوسفی، زهرا؛ گل‌پرور، محسن (1398). *تدوین الگوی پایداری خانواده مبتنی بر آموزه‌های اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری. زنان و خانواده، دوره 13، شماره 46، ص 7-39*.
17. مکارم شیرازی، ناصر (1379). *تفسیر نمونه*. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ج 4.
18. نوری، اعظم (1389). *عوامل تحکیم و استحکام خانواده. طهورا، 3(7)، ص 87-114*.
19. Adamas, B. (2004). Families and study in international perspective. *Journal of marriage and family*, 66(5), P.1076-1088.
20. Dariush, K. (2016). Examining the role of religion in a family setting: religious attitudes and quality of life among parents and their adolescent. *Journal of Family Studies*, 24(3), P.1-16.
21. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18453
22. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10432
23. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=1137
24. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429

25. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21433
26. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21434
27. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21435
28. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21437
29. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23175
30. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2859
31. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4676
32. farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47603

استناد به این مقاله

فجر، راحله؛ رضاییان، مجید (1399). تدوین الگوی ارتباطات میان‌فردی در پایداری و تحکیم خانواده از دیدگاه مقام معظم رهبری. *دین و خانواده*، دوره اول، شماره 2، ص 63-86.